

Danijela Crljen

STRAH OD KUPINE

Naslov: Strah od kupine
Autorica: Danijela Crljen

NAKLADNIK
Naklada Fragment
Vukovarska 123, Split

ZA NAKLADNIKA
Sonja Šumić i Bartul Vlahović

UREDNIKA
Julijana Matanović

LEKTOR
Rudolf Ćurković

NASLOVNICA
Claire de Lune, 2020, detalj slike, Ivona Šimunović

GRAFIČKO OBLIKOVANJE NASLOVNICE
Marcius Design, Varaždin

GRAFIČKA OBRADA I PRIJELOM
Bartul Vlahović

TISAK
Demago d.o.o., Maribor, Slovenija

ISBN 978-953-8301-15-5

CIP zapis je dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 001103560.

Copyright © 2021. Danijela Crljen, Naklada Fragment

Tiskano u lipnju 2021.

DANIJELA CRLJEN

STRAH OD KUPINE

NAKLADA
FRAGMENT

Split, 2021.

*Mojoj Bekici koja je tkala
bajkovita djetinjstva*

2017.

Bježim otkako pamtim. Bježim od svega i od svakog. Majka me često uspoređivala s vjetrom jer bih se katkad udaljila blagim maestralom, a katkad orkanskom burom. Jednom sam malo zastala i pronašla utočište. Otada bježimo zajedno.

U brvnaru smo stigli noć prije. Stigli smo sami, bez djece, koja su ovoga puta ostala kod djeda u gradu, a mi smo s radošću zaključili da je sazrijevanje potomaka divno razdoblje za parove koji se vole. Imali smo svoj planet, svoj jezik i svoju naciju. Nacija za dvoje, zvali smo je... Parkirali smo ispred naše kuće dok je planina odzvanjala prigušenim hukom sove i tužnim lavežom pasa, zatočenih i spremnih za sutrašnji lov. Šuma je zvečala iscijeđenim jaucima dok su njuškama probijali ogradu, ne mareći za ožiljke koje su im komadi zahrđalih žica ostavljali po svjetlosmeđoj koži. Vapili su za toplinom i dodirom pod masivnim planinskim lancem, a on je uzvraćao mirom kralja koji s trona gleda podanike osuđene na smrt. Ili nešto gore – vječnu glad.

Izašli smo iz automobila kada se dan već oprostio od neba i uronili u mrklu svježju noć. Bradavice ispod tanke majice provirile su mi kao nosići djece koja se neuspješno skrivaju iza zastora u majčinoj sobi. Svoje obline vješto sam skrivala grudnjacima koji bi mi dojke priljubili uz rebra, nešto slično izolacijskoj vrpici. Zahvaljujući tim instalacijama, uspijevala sam kontrolirati poglede, mahom muških, kolega u firmi. Trudila sam se zadržati dobar glas koji me pratio. Na društvenoj, i svakoj drugoj, ljestvici uspjela sam se treptajući neuronima, a ne očicama. Ili, ne daj, Bože, sisama. Kuzma je bio zahvalan za takav moj stav. Mislim da me dijelom volio upravo zbog toga. Znao je da koketiram jedino s njim.

Hladni zrak silovito mi se uspenrao u nosnice i natjerao da pogledam u nebo. Zvezdano nebo, posteljina mog dječaka opsjednutog astronomijom. Mjesec u uštapu poželio mi je dobrodošlicu u večer koja je mirisala na borove. Miris me podsjetio na pokojnog djeda i jutra koja su započinjala zvukom pljuskanja po licu toaletnom vodom. Pino Silvestre i miris zagorena kruha s peći na drva. Djed je bio uspravan čovjek koji miriše na šumu. Strog i nesavitljiv bio je taj moj pokojni čempres. Ponošno biće koje se ustoliči i vlada, nabubri u visinu i širinu, pusti korijenje duboko pa zavlada tuđim prostorom, poput rodbine koja je došla na tri dana i stjerala nas u kut gostinjske sobe.

Kuzma je sporo vukao torbe po mokrom lišću dok su se kotači kovčega zaogrtali grumenima vlažne zemlje. U mraku sam umalo zgazila šumsku gljivu kakvu prije nisam vidjela. Izgledala je delikatno, djelo vrhunskoga japanskog dizajnera. Tanka, elegantna peteljka i mali fini klobuk. Šumski minimalizam. Nazvala sam je Audrey Hepburn, a Kuzma je, smiješeći se, komentirao da samo nas dvoje imenujemo i ono što ne diše. Ma, disalo je... Duboko sam poštovala šumu i sve što mi je poklonila. Šuma je rodila neku novu Mene. Tu sam upoznala više Sebe u Sebi, bježeći od gužve, bježeći od Sebe na vrućem asfaltu u Sebe među otpalim lišćem. Izgubljeno mjestašce na proplancima Orjena bilo je kutak zemaljskog raja osunčanog mirom, mjesto na kojem samoća poprima neki pitomi oblik. Lječilište za dušu. Nekada davno, prije rata u kojem mi je sudjelovao djed, na ovome mjestu nalazio se sanatorij za plućne bolesti. Lječilište za dušu i plućna krila. Sada je tu bila naša brvnara, skrivena među bukvama, borovima, hrastovima, sunčanicama, ribizom i pokojim seljakom koji se zvao Neđo, Nešo ili Dušan i čija je vanjšina nalikovala na ispucana, neuništiva debbla među kojima su rasli.

Prije nekoliko mjeseci kupili smo bijeg u podnožju planine i tek se upoznavali s ovim mjestom na kojem se odgoj djece odvijao po paroli „Sjedi, šuti, jedi, moli, tata te voli“. Mi smo u planini vidjeli raj, a domaći pakao. Vidjeli su neprohodnost u zimskim uvjetima i vučje oči koje iz mraka vrebaju nevinu janjad. Oči planinskih seljaka ograničene su na ljepote unutar okućnice. Susjed Neđo, s trbuhom koji ponosno najavljuje svog vlasnika, nije izgledao kao netko tko u sumrak šeta držeći suprugu za ruku dok oboje uživaju u mirisu planinskog cvijeća.

Sve je na ovome mjestu odudaralo od scenarija u kojem smo odrasli. Brvnara je bila najava naše zrelosti. Tu smo oboje pronašli mir.

Živjeli smo u Dubrovniku, premda ni jedno od nas nije rođeno tamo. Pobjegli smo iz većih gradova u mali Grad, svatko iz svojih razloga i

sa svojim ruksakom trauma. Dopustili smo Dubrovniku da nas zove svojim. I mi smo njega nazivali svojim. Prigrlili smo jedni druge, mi grad, grad nas, katkad jače, katkad slabije. Katkad na rubu ljubavi, katkad u njezinu epicentru. Nikada na strašnoj udaljenosti koja od ljubavnika učini strance. Dubrovnik je bio voljena tetka koja ide na živce upletanjem, ali bez koje više ne možeš zamisliti život.

Gradovi se danas ponašaju drugačije nego kada sam bila dijete. Građani ne svraćaju prijateljima u goste, osobito ne nepozvani, ali zato svoju intimu objavljuju poznanicima i poznanicima njihovih poznanika za koje društvene mreže uporno tvrde da su prijatelji. Prijateljstvo je postalo relativan i prečesto korišten pojam, degradiran u potpunosti. U zabačenim dijelovima, poput Zubačkog kabla, još se družilo kao nekada. Gledalo se oči u oči. Slušalo se. Svrćalo bez posebnog razloga u tuđe kuće i to najčešće nenajavljeno. Otvori sam susjedovu kapiju i vikni: „Ima li koga?“ Čak i ako ti nitko ne odgovori, dopustiš sam sebi ulazak u njihov dnevni boravak. Ulazna su vrata baš zbog toga uvijek otključana. Nas dvoje brzo smo stekli naviku pohoditi okolne parcele i glumiti jugoslavenske komšije. Urbane pridošlice, s veseljem smo uskakali u uloge i kriomice namigivali jedno drugomu kada susjedi ne bi gledali. Katkad bi i kod nas netko naletio. Rijetko, doduše, jer smo većinu vremena provodili u gojzericama. Vraćali bismo se tek kasno navečer kada bi Neđo i Nešo već navukli zasune. Ne zbog nas, urbanih životinja. Zbog divljači. Onih dana kada bismo Kuzma i ja ostajali u brvnari, sjedili bismo na trijemu, svatko sa svojom knjigom, čajem i zajedničkom tišinom u kojoj smo se čitko razumjeli.

Kada bi nas netko posjetio, igrali smo se tradicionalnog para. Ja s poslužavnikom i trima čašama limunade. Smiješno. Meni je poslužavnik u ruci stajao lošije nego Kuzmi *kacavida*. Mi jednostavno nismo znali što bismo s tim stvarima. Kuzma otvara kutiju keksa i nudi gostu kao da se radi o najfinijim domaćim krempitama. Zbunjeni susjed zahvaljuje i poziva da drugi put mi dođemo k njima. Došao je gladan i s velikim nadanjima koja su se sada zalijepila za dva komada otopljene Domaćice. Susjeda ovoga puta nije došla jer treba nahraniti stoku. Ja se u sebi nadam da ne misli na djecu. On će joj doma ispričati o posjetu građanskom sloju.

„I ta me njihova vražja limunada ugrizla za želudac. Nemaju šećer, kažu loše je za zube, za zdravlje, treba ga izbjegavati. Stevia. Koji je kurac stevia?!“

Oni bi nas uvijek dočekivali bogato. Sa zeljanicom, domaćom pogodom, kozjim sirom iz ulja, punjenim paprikama i barem dvama

desertima koje je, eto, domaćica na brzinu zamijesila. Divila sam joj se i žalila ju istodobno. *Gazda* bi sjeo s nama na čašicu rakije i domaćeg soka od šipka koji je bio toliko sladak da bi razjario i Fjaku. Turska kava služila se nakon svih obroka i bila je gusta i crna kao noć, s prstom taloga u dnu šalice koji bi zataškao spore otkucaje srca brže nego živo blato. Srce bi mi se uzlupalo od te njihove kave, ali nisam imala srca odbiti jer se ona tako silno trudila. Gospodarica je imala drugačiju ulogu od gazde. On je tu da priča, ona da sluša.

„Nazivati ovu ženu gospodaricom licemjerno je!“ tvrdila sam Kuzmi. „Jedino nad čime ona gospodari jesu lonci i želudci posjetitelja.“

Nikada se nismo usudili odbiti zalogaj. Bili smo nadasve uljudni, on i ja. Mala uljudna nacija od dvoje. Nismo još susjedima priznali da smo vegetarijanci i s teškom mukom žvakali smo komad pršuta dok nas je gazda lupao po leđima i govorio da ostavimo mjesta za gulaš. Ja bih se zahihotala, Kuzma zagrcnuo, ali bismo pršut oboje progutali. Radije smo jeli krasne mrtve životinje nego priznali istinu. Ne znam čini li nas to dobrim ili lošim ljudima. Gospodarica nikada nije sjela kada bi gosti bili u kući. Vrtjela bi se po stanu poput leptirice, donoseći mirisne delicije, trzajući se na njegov zapovjedni ton.

„Jovanka! Donesi vina!“

„Jovanka! Daj još sira!“

„Jovanka, krpu!“

Gledala sam je sa sažaljenjem i pitala se je li to najbolje od ljubavi što poznaje. Mogla sam zamisliti njihovu prvu bračnu noć.

„Jovanka! Svuci se!“

I Jovanka to obavi jednakim žarom kojim donosi vino, sir ili krpu.

Prvu smo šumsku jagodu okusili tu, u podnožju voljene planine. Eksplozija okusa zaustavila nam je misli i postali smo vlasnici kućice na stranome, neprijateljskom terenu. Usprkos susjedima.

„Dođi da ti okusim osmijeh“, privukao me k sebi. Bila je to jedna od onih rečenica koje zagrle vremenski period i zaključaju ga u potpunoj sreći. Grlio me nježno, kako sam zamišljala da je radio Clark Gable i ni jedan muškarac nakon njega. Ni jedan milenijski muškarac nije to znao, osim moga (nevjenčanog) supruga. Ljuljuškala sam se u njegovu zagrljaju, ja i moja dječja zaigranost. Nevinost koju na opuštenim vjeđama nose djeca, ne znajući da iza ugla vrebaju životne lekcije. Postoje

minute koje se čovjeku zalijepe za sjećanje i to ne zbog posebnog događaja, već iz čiste svjesnosti o vlastitoj sreći u trenutku. Toga dana, u jedno kasno ljeto, ništa nije nedostajalo. Brvnara je bila mjesto bez telefonskog signala i tople vode, ali je imala dušu i vlastiti otkucaj srca. Zagrlila bi toplinom, onom koju ne možeš naći u bojleru. Odgurnula sam teška vrata na kojima je još stajalo ime prethodnog vlasnika i škripa ulaznih vrata rasparala je tišinu šume kao krojačica koja trga svilenu tkaninu. Kuhinja je zaškiljila jednom od osam žarulja u prostoriji.

„Svoj na svome“, rekla sam Kuzmi i pogladila ga po licu.

„Još ne mogu vjerovati da je naša“, uhvatio mi je ruku svojom i poljubio u srce dlana. Voljela sam tu gestu, bila je posebna i njegova. Poljupcem mi je davno učitao sebe kao sudbinu.

„Sjećaš li se što si mi rekao kada smo se upoznali?“

„Najbolje stvari događaju se iz slobode pa tako i ti meni.“

„To je rečenica za roman. Iskoristit ću je jednom kada ga krenem pisati“, zamislila sam nakratko i vratila pogled njemu. „Znaš li ti koliko ja tebe volim?“ promijenila sam temu u nadi da će me moji neostvareni snovi napokon prestati boljeti.

„Znam“, rekao je, a iz osmijeha mu se rasulo tisuću zrnaca iskrenosti. „I volim što još imaš potrebu to mi često reći.“

„U PMS-u sam. Očekuj to još koji put ovaj vikend“, rekla sam prelazeći prag kada mi pogled odleti do slova na vratima. „Pa on je dvaput napisao svoje ime na ulaznim vratima! Koji čudan lik.“

„Hoćeš da ga skinemo?“

„Ne, zapravo sam mirnija dok to piše.“

„Republika Srpska mjesto je na kojem želimo da nam na kućnom pragu piše Jovica, zar ne?“

„Još nisam do kraja opuštena sa susjedima. Svi su dragi prema nama, ali ih svejedno promatram s rezervom.“

„I meni prođe svašta kroz glavu“, uzeo je dah pa nastavio, „ali prošlo je dvadeset pet godina od rata, svi su prijateljski nastrojani prema nama i nije loše da njeđujemo dobre kontakte sa susjedima. U ovoj izoliranosti, korisno je imati nekoga na koga možeš računati.“

„Misliš da je itko od njih bio u ratu?“

„Većina.“

Žvakala sam tu misao dok sam raspremala odjeću po ormarima. Majice na jednu, hlače na drugu stranu. Možda se ne bi svađali da ih pomiješam zajedno, ali ja sam bila netko tko na sastancima podcrtava bitne paragrafe i ne može se koncentrirati na knjigu ako krevet nije pospremljen. Moja odjeća na donju (da je lakše dosegnem), njegova na gornju policu (jer se on ne mora propinjati na prste). Na policama samo crna, siva i modra. Sprovod u ormaru. Zaluta pokoji pastelni komad, ali nikada na njegovu stranu. Tamo se nađe eventualno bijela i to samo kada je ljeto. Crna spere zimu sa sebe i ogoli se u drugu ne-boju. Bijeli alter ego šapće iz prikrajka: *Ne ističi se*. Ne iskači i ne privlači pozornost. Tako su nas učili. Da smo likovi u znanstveno-fantastičnom romanu, oboje bismo izabrali nevidljivost kao moć.

Otvorila sam ladice i slagala donje rublje. Crno i bijelo. Nema tu nikakvih iznenađenja. Katkad modro i to u obje ladice. Nikada šareno, nikada veselo. Tužan skup donjeg rublja. Depresija često čuči u pozadini svijesti i viri iz naših gaćica. Slažući omiljene tajice, u kojoj mi guza još prkosi gravitaciji, cvoknula sam jezikom u znak zadovoljstva. Zbog završenog slaganja odjeće, uglavnom. Malo, doduše, i zbog pomisli na prćasto dupe. Moja sreća zbog reda u crno-bijelom svijetu uvijek je bila jasno vidljiva.

Dok je klizila stijenka jeftinog ormara od iverice, zamišljala sam kako je to izgledalo devedesetih. Kuću su rastavili pripadnici paravojnih jedinica i odnijeli balvan po balvan sve dok na kraju nije ostala samo siva betonska ploča na kojoj je dvoje ljudi zasnovalo život. Kuću je otpuhao vjetar, a Dorothy i Tutto ostali su zagrljeni na očaju betona koji su zajedno izlijevali, prelijevajući u njega snove o djeci i unučadi koja će rasti ispod borova. Inženjer Jovica koji mrzi iznenađenja i njegova supruga koja ih voli. Rat je bio iznenađenje koje se ni jednom od njih nije svidjelo.

Skuhala sam naš omiljeni crni čaj i iznijela ga na trijem. Iznijela sam i poslužavnik. Hm... možda sam se prilagodila ovom mjestu više nego sam namjeravala. I bi mi drago zbog toga. Trijem je zamirisao na mračne arome indijske biljke. Njegov omiljeni okus, od nedavno i moj favorit. Njegove želje, moji snovi. Njegovi planovi, moja budućnost. Moja djeca, njegova djeca.

Naša djeca.

I nikako drugačije.

Ulijevala sam tekućinu boje zgnječene kupine u dvije bijele šalice.

Potpuno bijele, bez ijednog uzorka. Donijela sam ih iz Grada ne bi li unijele dašak elegancije u prostor udavljen tkaninama koje je nemoguće spariti. Šarena plastična ptica mrtvo visi s drvene grede. Do nje montirana minijatura drvena kućica u koju ne stane ni jedna ptica osim one imaginarne. Plastični aranžman od plavog i ljubičastog cvijeća drijema u kutu pokraj masivne drvene klupe koja se teškim lancima prikovala za golemi stol. Prva mi je asocijacija bila Amistad. Ha! Fascinantno je kako ludo funkcionira taj naš mozak.

Jovica se ježio nepredvidivosti više od svih drugih liberalnih gadarija. Govorio je silaznom putanjom, s krajevima rečenica koje bi naglo potonule u tonalitetu i tresnule o tlo. Glas koji je odlučio umrijeti. Bio je star čovjek koji se umorio od svega, pa i od govora. Još samo da proda brvnaru i može za ženom pod zemlju. Ona im je dolje već sve uredila. Šareni stolnjaci, crveni tanjuri, sat s kukavicom, čaše s nacrtanim grožđem, u tanjurima mladić i djevojka, on svira mandolinu, ručno oslikani. Jovica je debelim lancima vezao drveni stol za klupu. Spreman je za polazak. Stol je platio pet stotina eura.

Pet.

Stotina.

Eura.

Kazaljke na satu klonule su sekundama dok je dahtao te riječi. Vrijeme na izdisaju. Nas dvoje klimali smo glavama u glumljenom strpljenju i štipali jedno drugo iza njegovih leđa. Napaljene pubertetlije.

Brvnara se gušila u stvarima kojih se trebalo riješiti. Pet aparata za kavu, tri grijalice, dva televizora, dvadeset osam čaša, šesnaest dubokih i trinaest plitkih tanjura, noževi stari, noževi još neraspakirani, hrpa žlica, vrećica, jastučnica, rezervnih baterija, kemijskih olovaka, čekića, boca i staklenki. *Feng shui* ovdje nije stanovao i veselio me projekt eliminacije.

Te smo večeri razgovarali o djeci. Je li njihov ostanak u gradu bio najava novog trenda koji dolazi s pubertetom? Prvi put odabrali su ostati bez nas u gradu. Obožavala sam svoje potomke, odlomke svoje duše, ali mi u ovakvim trenucima nisu nedostajali. Od količine sreće koju bih oćutjela, gazeći po makadamu našeg samotnjačkog vikenda, osjećala sam se krivom. Prvih sedam godina odgajala sam ih sama, a onda nam je stigao On. Uklopio se kao *puzla* koja nedostaje. Devet stotina devedeset devet komadića zbijeni jedan do drugog čine život. Još jedan do tisuću i slika će biti gotova. Eto ti obitelji. Karakter dječaka naslonjen

na karakter djevojčice. Moje (ne)strpljenje sjeda uz njihovu razigranost. Iz prvih koraka izrastu prve naučene riječi. Poljupci. Komadići slagalice spojeni beskrajnim poljupcima. Dva duboka plava jezera u pogledu moje djevojčice. Moje smeđe oči i oči moga sina, nesvakidašnje veselih poput tragova neotopljene čokolade u kolaču; naše oči drugačije od njezinih.

A zatim, On.

Izronio je u našu javu kada smo već odustali od sna. Nedostaje četvrti. Više ne. Njegov osmijeh uplovio je u naša jutra, začulo se klak na srcu koje se nepovratno zakvačilo za naše postojanje. Imao je oči poput planinskog jezera, osamljene i zelene. Oči moje djevojčice našle su dom u sličnosti s njegovim pogledom, kao da ih vežu niti koje je netko sakrio prvih sedam godina.

Kuzma i ja pričali smo neprestano i o svemu. Bili smo ljubavnici i najbolji prijatelji. Ja sam bila ljubomorna na njegov posao, a on je držao da sam ja snalažljivija od njega. Bio je u pravu. On nije bio s ovog planeta i nije nikada hodao po zemlji. Krio je to vješto, družeći se s ljudima vrlo kratko ili pak pričajući samo o njihovim glavama. Maherski je odrađivao te razgovore i ljudi su ga voljeli. On bi se potom povukao u sebe. I od mene je često bježao. Ja sam prekasno shvatila da bježi od sebe. Bio je izvrstan u svome poslu i to je znao. Bio je izvrstan i u voljenju mene, ali toga nije bio svjestan.

„U humanističkim krugovima jutro se definira kao period između devet i podne“, nježno je objasnio kada sam jednom predložila ranojutarnji susret, na samom početku naše veze. Meni je jutro počinjalo u šest, a moj kalendar izgledao kao da nisam stigla dovršiti partiju pasijansa. Malo šareno, malo crno-bijelo, sve neke kockice i šare u glavi. Sa svojih nepunih trideset sedam i kroničnim nedostatkom poroka, čvrsto sam odlučila da neću dočekati mirovinu klimajući amebama oko sebe. Nakon nekih njihovih izjava, koje bi redovito bile upakirane u omot važnih Odluka i Pravilnika, osjećala bih kako mi pada IQ. Tada bih disala duboko i palila *jazz* na YouTubeu. Odnijelo bi me. Prisjetiti se tko sam bila prije nego što su me korporacije preoblikovale. Sjetiti se Djeteta u sebi. Pročepkati ispod tablica i besmislenih dopisa i izvući jadnika van, dok još ima zraka. Dobro sam pazila da ga ne ostavim bez daha. Upuhivala sam mu život maštanjem koje bi me katkad zaskočilo iz Worda i Excela.

Radila sam za jedno od najprofitabilnijih poduzeća u državi. Uz to, telekomunikacije su cvjetale i nije se vidio kraj korisnicima mobitela i hordi polupismenih upravitelja u središnjici firme. Tjedan bi mi počinjao

naglo i do petka bi se misli natopile teškim bojama. Glava bi pulsirala u ritmu narančaste, tamnoljubičastih dijaloga, zelenog kašnjenja u rokovima i jarko žutih razgovora koji ostaju visjeti u zraku i kada sugovornik otiđe. Poput sunca koje tone u more, a na površini pučine još dugo vlada trepereće ljeskanje. Petkom navečer, sjedeći na trijemu našeg raja, udisala bih bijeli mir koji bi razvodnio akvarel mojih loših stanja.

Često sam razmišljala o životu u Americi. Kada su mi javili da sam dobila ugovor u firmi koja broji više djelatnika nego Dubrovnik stanovnika, mislila sam da ću se onesvijestiti od sreće. Skočila sam s kreveta i urlkala po hodniku sve dok cimerica iz susjedne sobe nije viknula: „Tiše malo! Pokušavamo se seksat’!“ Briljirala sam na razgovoru za posao, dobila radnu vizu i tek onda javila svojim da preskačem iduća četiri godišnja doba pod hrvatskim nebom. Sve sam obavijestila na daljinu, u nadi da će svi svoje žaljenje ispucati preko telefona, ali neke od njih to nije spriječilo da mi ponove svoje mišljenje čim smo se sreli. Majka se naljutila jer su mi „crvi u guzici (kao i mom ocu)“, a otac bio ponosan na mene jer „želi da mala vidi svijeta (kao i on)“. Baka je zaustila kao da će nešto reći, ali su se njezine riječi poklopile ušima pred djedovim komentarom: „Vrag ti Ameriku odnio!!!“ Bio je jako ljut i na to se zaista nije imalo što nadodati. Meni su njihove reakcije bile nejasne, ali se nisam njima zamarala više no činjenicom da Mađarska nema more. Dva plućna krila koja sam do tada stidljivo skrivala u prsnom košu, ciknula su od sreće. Došao je red i da ona malo dišu. Život je bio suknja koja mami lepršavošću, a ja ću je zadignuti i plesati bosa. Skupa sa svojim dvama plućnim krilima iskobeljala sam se iz ustajalog pamuka u kojem su me utopljivali prvih dvadeset godina.

Disati punim plućima.

Potrčati bez straha.

Udahnuti nepoznato.

Padati na leđa kada znaš da iza nema nikoga.

Pogotovo kada nema nikoga...

Molećivo sam čeznula za nezaštićenošću kao što ovisnik čezne za adrenalinskim sportom. Na mojim mršavim koljenima dlake su rasle ujednačeno. Ni jedno šivanje u obliku polumjeseca nije zaustavilo prodor te gamadi. Princeze imaju masnice od zrna graška pod madracem i nemaju ožiljke po koljenima. Ja sam bila perlica u školjci s nekoliko ljuštura, previše njih oko mene. Nije mi se sviđjelo.

Otputovala sam jednoga sunčanog dana u srpnju, nekoliko mjeseci prije svog dvadeset prvog rođendana. Nikada prije nisam letjela avionom. Otac mi je, sjećam se, obećavao sve strane svijeta, ali jedva smo do Žeževice stigli zajedno. Na drugoj godini fakulteta (koji sam odabrala isključivo jer je nudio mogućnost zaposlenja u Americi) shvatila sam da u očevim putovanjima nema mjesta za moja lutanja. Dobila sam posao u Orlando i svima koji su mi do tada govorili da previše sanjam, s odlično izvježbanim naglaskom, poručila sam: „Fuck you.“ U sebi, naravno. Bila sam dobro odgojena djevojka.

Avion me odnio na drugu stranu svijeta. Majka je ostala plačući, a ja sam sa smiješkom napustila hrvatsko i umarširala na američko tlo. *God bless America*. Djedu Ivanu tada smo lagali jer iz nekog razloga nije mogao podnijeti moj odlazak. „Amerika će mi je odnit’! Neće se vratit’!“ plakao je u svojoj demenciji. Nikoga ne lažemo tako spretno kao voljene kada ih želimo poštediti istine. Umro je dva mjeseca nakon mog odlaska i sa sobom zakopao i dio mene.

Florida me tretirala kao kraljicu. Upoznavali smo se ja i moje samopouzdanje, ono se otvaralo u meni poput ralja tamošnjih aligatora i svom snagom hrlilo na nova iskustva. Bila sam nezasićna, budila se ranom zorom i s isplaniranim dnevnim programom i krmeljima u očima nemirno stavljala crne križiće na kalendar. Brojala sam dane do kraja slobode. Još 289 dana... još 288 dana... još 287 dana... Nakon mjesec dana već sam bila član lokalnog gospel zbora, a dvjesto četrdeset šestog dana sudjelovala sam u mjuziklu maloga lokalnog teatra. U tristo šezdeset četiri dana, koliko sam bila Amerikanka, posjedovala sam polovni automobil, položila nekoliko tečajeva koji su sada lijepo krasili moj životopis, stekla prijatelje iz dijelova svijeta o kojima prije ništa nije znala, poput Trinidada i Tobaga, i naučila da Japanci spuštaju glavu kada razgovaraju s nadređenim. Naučila sam i da su kavaliri izumrla vrsta te da ću emancipaciju ženskog roda osjećati na svome bankovnom računu. Svaki dan bila sam bliže ideji da tamo ostanem zauvijek, a onda su jednoga sunčanog jutra u rujnu pali „blizanci“ i radikalni islamisti ugasili su svaku mogućnost da mi tvrtka produlji vizu. Moj novi svijet ostao je srušen pod ruševinama zgrada u New Yorku. Vratila sam se u Hrvatsku nakon godine dana, osjećajući se protjeranom. U Splitu sam svima rekla da plačem od sreće.

Cimerice su mi se povremeno mijenjale. Stan sam prvo dijelila s Labinom iz Nepala i jedino se ona do danas zadržala u mom životu, ostale su prozujale. Zdepasta tamnoputa okruglica bila je vesela i brbljiva, a te

dvije kvalitete otkrila je o sebi tek dolaskom u Ameriku. U Nepal u nije mogla baš bilo kada ili o bilo čemu pričati. Labina je dolazila iz imućne obitelji čiju je sliku uokvirila i držala je na noćnom ormariću prvih nekoliko tjedana. Slika se potom preselila na radni stol, da bi kraj dočekala u ladici, ispod kutije cigareta i jednog kondoma. Na slici su bili njezina baka, roditelji te braća i sestre. Nitko se na slici nije smijao i nikomu se nisu vidjeli zubi. Žene su bile odjevene u sarije različitih boja i svaka je imala obojenu točku nasred čela. Tilak je trebao stvoriti osjećaj svetosti kod žene koja ju nosi i kod onoga koji je promatra, a meni to tada nije izgledalo nimalo sveto nego smiješno do bola. Labinina zgužvana baka, čeličnog pogleda, sjedila je uspravno u opravi nježnih nijansi s pravopisnim znakom na čelu. Izgledala je kao da ne zna što bi sa sobom – izgledala strogo s tim očima vepra ili djevičanski nježno u ružičastom sariju.

Četvrtkom navečer, Labina je organizirala večere za svoje indijsko društvo. Osam sitnih tjelesa rasporedilo bi se na našem tepihu gdje bi sjedili prekrivenih nogu i grabili karijem začinjenu rižu prstima iz zdjele koja je stajala u sredini. Činili su to pokretima tako spretnim da ih se ne bi posramila ni jedna čimpanza koja drži do sebe. Društvanice se redovito napušivalo do besvijesti i kušalo sav alkohol koji je Amerika nudila. Najveće zadovoljstvo pak nalazili su u slobodi miješanog društva, dečki i cure zajedno. U krajevima iz kojih su dolazili to nije bilo moguće. Katkad bi i prespavali jedni kod drugih, stiskajući se na krevetu ili na neuisanom podu Labinine sobe. U obećanoj zemlji zvanoj *United States of America* bilo je moguće da se međusobno družu a da njihov dobar glas ne dođe u pitanje. Rijetko sam ulazila u njezinu sobu jer nikada nije bila sama. Nas dvije, stoga, razgovarale bismo na tepihu u dnevnom boravku. Ujutro bi iz njezine sobe izmigoljili krmeljavi patuljci, šireći miris duhana i znoja natopljenog indijskim začinima. Svjetlila bi njihova koža boje čokolade i izgledali su jestivo, poput rastopljene kreme od nugata. Pomiješani vonj začinjene hrane, alkohola, duhana i znoja. Tako je dobrostojećim studentima iz Nepala i Indije mirisala sloboda. Voljela sam taj istočnjački oktet, ali se nikada do kraja nisam naviknula na požare u utrobi, stoga sam izbjegavala zajedničke objede. U kasnijim godinama rado sam pohodila indijske restorane, više zbog sentimenta nego iz prave ljubavi prema okusima.

Šef na mome radnom mjestu zvao se Craig. Prvo žensko-muško koje sam ikada upoznala. „Disney World centar je svijeta svih pedera i meni su ti oni super!“ uzviknula je Priscila iz Brazila. Craig mi je ponudio povišicu nakon mjesec dana rada jer sam spretno riješila problem s

gostima iz Venezuele koji nisu pričali engleski. Ja nisam pričala španjolski, ali nije bilo ni potrebno. Kada sam zagrlila njihovu djevojčicu koja je pala i pronašla joj igračku utjehe, njezini roditelji napisali su prekrasno pismo o Klari iz Hrvatske koje mi je donijelo dolar više po satu. *God bless America*. Craig je primijetio da nosim knjige u torbi i da često čitam u pauzama za ručak, stoga mi je sredio propusnicu u Centar izvrsnosti za stalne zaposlenike gdje sam satima gutala štiva, učila znakovni jezik i pohađala sate efektivnog upravljanja vremenom.

Firma za telekomunikacije u kojoj sam sada radila bila je od ključne važnosti za državni proračun. Valjda su zato mijenjali direktore svakih godinu dana, trudili su se pronaći najbolje. Paradoks je firme u državnom vlasništvu što si bio sretan ako ti za nadređenog ne postavi potpunog idiota. Tražiti još da ima dobar smisao za humor, da voli ljude i da ima neku opću kulturu bilo bi jednostavno bahato. Skroz desno, skroz lijevo, centar lijevo, centar desno, sve je to isto. Sve je to negdje gdje na bjanko-zadužnicu moraš upisati svoje ime i prezime. Ono što ih vezuje jest ljubav prema domovini za koju su, očito, uspjeli dokazati da je riječ o nekoj mega veličini. Nema takve ljubavi u cijeloj istočnoj Europi. Možda su se i pokušali, jadni, uvaliti negdje drugdje. Možda su im neke druge domovine zatvorile vrata. Ne bih se čudila da ih je odbila Švedska, recimo. Nisu imali neka posebna znanja i vještine kojima bi se izdvojili. Nisu bili osobito lijepi ni pretjerano šarmantni. Bili su daleko od produhovljenog i nisu znali ništa što mi drugi ne znamo. Morali su naći nešto čime će se osigurati prosperitet pa su se odlučili biti Hrvatine. Kojoj stranci pripadaš? Pripadam.

U četvrtak, dok sam se spremala za Orjen, stigao je mail:

Poštovani, Molim da Vi i vaše kolege iskoristite što više Godišnjeg odmora u tekućoj godini kako ne bi oni neiskorišteni dani negativno utjecali na bilancu našeg poduzeća. Naime zbog neiskorištenih dana GO potrebno je rezervirati sredstva zbog koje imamo smanjenu dobit što u konačnici umanjuje našu uspješnost. A uspješnost poslovanja našeg poduzeća je nešto do čega nam je svima stalo.

Sa poštovanjem,

.....

Što su imali više pravopisnih grešaka, to im je koeficijent inteligencije bio manji, a koeficijent na plaću veći. Obavijest je stigla netom nakon obavijesti oznakom !VAŽNO! u naslovu maila, a u kojoj je pisalo da su u upravnoj zgradi zaposlena tri nova djelatnika. Opa! Dobili smo koordinatora za projekt energetske učinkovitosti, poslovnu tajnicu koordinatora za projekt energetske učinkovitosti i asistenta koordinatora za tehnička postrojenja. Kad smo već kod pozitivne bilance poduzeća do čije nam je uspješnosti svima stalo...

Hladno sam obrisala obje obavijesti i nastavila s pakiranjem za vikend.

Prošli mjesec na sastanku, vadeći rokovnik iz torbe, ispala mi je knjiga.

„*Tisuću žarkih sunaca*. Khaled Hosseini“, nagnuo je glavu direktor korporativnog sektora.

„Kaled. Čita se Kaled, bez h“, rekla sam i nasmiješila se s razumijevanjem, „ako želite, posudit ću Vam je.“

„Što je to, neki musliman?“ pitao me u John Wayne maniri. Da nismo bili u sali za sastanke, sigurna sam da bi bio pljunuo na pod.

„Da, Hosseini je musliman. I puno više od toga.“

„Ajde neka. Blago tebi kada imaš vremena čitat“, zabio je palčeve u proreze za pojas na hlačama i rastegnulo hlače prema meni. Zatresao se salasti trbuh u kojem se možda krio neki od kolega za kojeg se mislilo da je promijenio radno mjesto. Rastužio me komentar živinčeta i sažalila sam se nad državom.

Povratak u Hrvatsku teško mi je pao i premda je prošlo mnogo godina od mog povratka, floridska lakoća postojanja još je u meni budila sjetu. Možda se ne bih tako grčevito držala sjećanja da je u domovini bilo bolje. Ali nije. Novinski natpisi bili su puni korupcije, nepravde i pravopisnih pogrešaka. Naslovi i ljudi puni nagomilanog gnjeva. Hrvati su često koketirali s vlastitom žurbom, uvjereni da ih to čini bitnima, što me iznimno nerviralo. Jednom sam u Miamiju naletjela na Bill Gatesa. Šetao je. Nosio je bijelu majicu kakvu hrvatska djeca nose na satove fizičke kulture i traperice koje su pri dnu bile prljave od prašine. Hodao je polako. Nikud mu se nije žurilo.

Mislila sam za vlastitu naciju da je duboko oštećena i da neće biti sreće sve dok nas ne uzme koja uspješnija država. Možda bi bilo dobro

kada bi Danska uzela Hrvatsku pod koncesiju, barem na pedeset godina. Danci su proglašeni najsretnijim ljudima na svijetu i navodno odgajaju najsretniju djecu. „Ako nas u međuvremenu ne kupe“, govorila sam Kuzmi, „prodat ćemo djecu Skandinavcima da od njih naprave sretno osobe.“

Svjedočila sam napredovanjima sitničavih i malih ljudi u gusjenici korporacije u domaćoj radinosti. Redom se radilo o niskim muškarcima i prosječno privlačnim, ali natprosječno dotjeranim ženama. Oni su imali apetit, a one želudac. Namirisali bi ambiciju jedni kod drugih i zajedno se penjali do vrha piramide. Najčešće preko nećijih leđa i slineći od pohlepe. Nikada nisam vjerovala ljudima koji su deset sati dnevno boravili zauzdani kravatom. Potisnuta sloboda mora negdje eksplodirati. Ako ne u obliku ovisnosti, onda na kolegici iz odjela općih i pravnih poslova.

Nisam se nikada potpisala ni na čiju listu i tako sam si stvorila ime – ne nudeći ga. Katkad bih na sastanku promatrala fizionomije oko sebe. Zabavljalo me gledati kakve oči imaju ponizni, a kakve ambiciozni. Kojim se položajem ruku koriste nesigurni mužjaci kada pokušavaju izgledati samouvjereno. Kojim se ponavljanim radnjama otkriju lažovi. Iz većine je vrištao kompleks i bilo mi ih je žao. Bilo je tako bolno očito da su bili predmetom poruge u razredu, a ja sam ih sada jasno mogla vidjeti kako stoje pognutih glava, bez sendviča koje su im majke toga jutra brižno spakirale. Parizer razasut po školskom igralištu, klinac s lošim vidom i nekoliko kilograma viška stoji pogrbljeno u kutu i kuje plan kako će se jednog dana osvetiti onima koji ga sada maltretiraju. Pametni ne postanu mudri ako ne nadržu traume sa školskog igrališta. Poslije imaju velike pločice na uredskim vratima. Velika, podebljana slova. Mali kapaciteti, tanašne sposobnosti. Oni koji stave pločicu i prije nego što se usele u ured najteži su slučajevi. Kompleksaši žele da im pripada još nešto osim njihovih kompleksa, a sada su napokon dočekali da im je ime vani, na vidjelu. Neka cijeli svijet vidi da je ovaj ugao njegov! Mogao je tako dignuti nogu i popišati se po zidu u kutu, isto bi bilo.

Misli su mi odlutale natrag k djeci. Pitala sam se drogiraju li se upravo lošim televizijskom programom, kao i uvijek kada bih ih ostavila bez nadzora. Prošla su vremena kada je svijet bio šaren od dječjih crteža po pločniku. Pogledala sam mobitel, bez posebnog razloga. Navika. Rutina. Nešto što ubija. Na zaslonu sam držala sliku brata i sestre iz doba kada je on imao četiri, a ona pet godina. Za majke najgora razlika, godina dana između njih. „Da me vidi Socijalna služba, oduzela bi

mi barem jedno“, često sam govorila. On visi sa sise, ona uči hodati. Marko i Francesca bili su dobra djeca i odrastali su u još bolje ljude. „I da nisu moji, htio bi se družiti s njima“, zaključio je Kuzma jednom. Klak. Srce se prikopčalo još jednom kopčom. Potajno sam se kitila lovorikama zbog njihove divnosti, ali sam u javnosti ponizno govorila da sam jednostavno imala sreće, da se dobri ljudi rađaju. Tu strašnu laž držimo podalje od loših majki, za njihovo dobro.

Ogrnula sam se vunenom dekom i privinula noge k sebi. Jesen zna biti zlokobna na tisuću dvjesto metara nadmorske visine. Ostala sam dugo okupljena oko same sebe. S borovima se treba češće družiti. Tek kada je mrak progutao trijem, Kuzma i ja povukli smo se u dom koji je mamio mirisom zapaljenog drva i pite od krumpira. Zagrlio me na ulasku i poljubio u kosu, udišući me duboko. Pogledala sam u ljubljene oči sastavljene od mog neba i zaključala vrata, da mi ga planina ne ukrade.

Sutradan, istrčala sam u rano jutro i dala suncu da me pomiluje po vjeđama. Zrak je bio topao i mirisan, kao bebin dah. Zakopčala sam šuškvac do brade, vješto zavezala kosu u rep i krenula uzbrdo. Čovjek koji je izmislio gumicu za kosu postao je milijunaš, kažu. Da ne povjeruješ. Njegova trogodišnja kćerka plakala bi svaki put kada bi joj majka raspetljavala pletenice pa je jednoga dana otac odlučio omotati lastiku tkaninom. Malena je umuknula, a otac dobio mir u fotelji s omiljenom knjigom i nekoliko milijuna dolara na računu. Remek-djela rađaju se kada stvari postanu osobne. Najdirljivija štiva, pjesme od kojih se naježiš i jednostavna rješenja poput gumice za kosu.

Nakon nekoliko minuta trčanja dočekao me pogled od kojega bi zaustao dah i slijepima. Možda čak i slinavcima na eure iz odjela investicija. Stotine nijansi žute i zelene, tek ponegdje se drveće sramežljivo crvenjelo. Trčala sam laganim tempom kako bih upila ovaj dar dana. Nije bilo nikoga oko mene i to me ispunilo zahvalnošću. Znala sam da se nalazim u najdražem od svih svojih svjetova. Poginulo granje pucketalo mi je pod nogama. Protrčala sam pokraj šumskih sunčanica veličine šake odraslog čovjeka i odlučila se vratiti po njih poslijepodne. Ručak osmišljen. On će ga skuhati, naravno. Trebalo je na kapaljku davati ovakve informacije Neđi i Neši.

On kuha, ja vozim.

On je budist, ja ne znam što sam. Jesam nešto, valjda.

Ja montiram zavjese, on govori u nevjerici: „Srećo, ja jedino mogu zamoliti čavle da uđu u zid.“

Bio mi je najmuževniji muškarac na svijetu. Način na koji me je volio i na koji je bio otac, način na koji je pričao i na koji me je gledao. Voljela sam njegov um, smisao za humor, toplinu i pojavu. Imao je janjarnu boju glasa i bio je ljubav mog života.

Trčala sam pokraj zemljanih dokaza da se krtice kriju ispod zelene trave i pokraj krvavo crvenoga gloja i nara. Proletjela sam mimo drvene kuće na brežuljku koja mi se činila nadasve sretnim mjestom. Uspjela sam izbjeći mravinjak veličine nogometne lopte. Okrenula sam se za sobom i pogledala vrhove koje sam ostavila za sobom. „Gore sam bila“, promislila sam ponosno i sjetila se našeg prvoga zajedničkog potpisa u bilježnicu na vrhu Orjena. „Klara i Kuzma K.“ Prisvojila sam njegovo prezime u bilježnici na vrhu planine. Trčala sam unatrag nekoliko metara. Voljela sam to činiti. Kao da prkosim isplaniranim rutama okrećući im naglo leđa. Nema navike, samo struja neka nas nosi. Potom bih se hitro zaokrenula i nastavila uobičajenu rutu. Već sam bila pri kraju dnevnog treninga kada sam s desne strane začula šuštanje lišća. Nisam se stigla ni okrenuti, a ispred mene je već izletjelo šumsko biće, simbol svega plahog u svijetu. Srna me pogledala razrogačenih očiju. Sličila je na afganistansku djevojčicu s ratne fotografije. Začula sam nepoznate glasove. Približavali su se. Ubrzao mi se puls. Stajala sam kao ukopana. Nema više vremena za bijeg. Krošnja je vrisnula krilima ptica, od straha je jato naprasno odletjelo. Bukvine grane ostale su se same smirivati. Grane s PTSP-om. Zakoračila sam prema srni, lupnula nogom i prosikta-la: „Bježi! Bježi!!“ Srna je okrenula glavu od mene pa pohitala natrag u šumu. Gledala sam za njom zabrinuto jer majke uvijek razmišljaju o djeci koju treba spasiti. Svijet je postao tmurniji. Planinski vrh, šumske gljive i sve nijanse zelene stopili su se u sivilo trenutka. Glasovi i teški koraci bivali su mi bliže. Ispred mene su tada iskočila tri lovca. Lovili su srnu i vlastiti dah. Imali su gladne poglede i zaudarali na loš duhan i primitivizam. Najmanjem od njih koža je bila žućkasta i hrapava na dodir. Nisam ga dotaknula, a znala sam kakav je pod rukom. Izgledao je kao da mu je čitava unutrašnjost bića ispunjena nečim sluzavim. Gledao me sitnim plavim očima iz kojih su virile sve prijevare njegovih predaka. Stresle su me te oči. Drugi lovac osvrtao se oko sebe tražeći žrtvu, čvrsto stežući pušku. Prepoznala sam u njemu susjeda. Treća kuća slijeva. Supruga koja u borama nosi više fizičkog rada nego tri generacije moje obitelji.

„Gde je?!“ uzviknu najstariji od njih.

„Tko?“ pitala sam zjenicama nabrekli od straha.

„Srna. Hvatamo srnu“, progovori najmanji neočekivano dubokim basom i pljune na pod, tik do mojih nogu.

Od njegova pitanja do mog odgovora prošlo je nekoliko sekundi, a u njih su stala puna dva desetljeća. Dvadeset godina od završetka rata. Ubij Srbina, zgazi četnika, zakolji Hrvata, majku ti ustašku. Dvadeset godina brižnog njegovanja mržnje jedni prema drugima. Suludo puno dana u kojima se ponavljalo da nam ne treba mir.

Da je netko zabilježio događaje toga, pisalo bi nešto poput: „Toga dana, zbog nje se ugasio nevini život srne.“ Ili bi možda pisalo: „Toga dana poradila je na miru između dviju zavađenih država.“ I obje bi bile točne. Posljednja misao koja me dotakla bila je moj mili dječak u gardijskoj uniformi.

„Otrčala je onuda“, rekla sam poražena i pokazala im točan smjer.

Lovci su se udaljili bez riječi, lomeći granje pred sobom. Trčala sam brže nego ikada. Trčala sam tješeći se da jedna draga mrtva životinja i nije neka žrtva. Domovina je ništa doli riječ u školskim udžbenicima kada je budućnost moje djece u pitanju. Ne dam ga! Ne dam da zubima zagriže i u što osim u drage uspomene. Gleda me sa zaslona mobitela, tijelo moga tijela, s jedinicama koje će tek napustiti njegove nevine desni. Smije se. Miran, svojevolumeno zatočen u sestrinu naručju. Jedino zatočeništvo koje mu dopuštam. Krezubim osmijehom probija kroz ljute stavove zadržanih i veći je, onako malen, od svih njihovih pobjeda. Potpun je i sav je čitav. Nikada na decimalu jer ljubav dolazi u prostim brojevima. Miran je jer zna da ova mati ne da. Ne dam! Ne dam da svojim mliječnim zubima grize u ideale.

Iz daljine sam začula pucanj. Srce mi je poskočilo. Srna je bila divno mrtva. Sklopila sam oči i naslonila ruku na stup. Povratila sam po ostatcima zastave koja je ležala podno stupa. Blijedi spomen na žarkocrvenu. Isprana krv koje se nitko ne sjeća osim pokoje majke. Obrisala sam usta gornjim dijelom dlana i nastavila trčati. Vjetar mi je šibao obraze mokre od suza. Bježala sam natrag. Utočištu.